

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 24. februarija 1875.

Obseg: Slovenci, ne hodite v Ameriko! — idite v Slavonijo! — Beseda našim kmetovalcem o lanoreji. — Stelja in gnoj. (Dalje.) — Postava o obrambi poljščine. (Dalje.) — Mrvice slovniške in slovarške. — Nove knjige. (Konec.) — Pred 27 leti! — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Slovenci, ne hodite v Ameriko! — idite v Slavonijo!

Od visoko spoštovanega rodoljuba iz Zagreba nam je došlo poročilo, da je v Požeški županiji oddati zemljišč za 200 naselbin, in to pod takimi pogoji, po katerih tudi malo premožni kmetovalec pridobi posestvo, ki njega in družino njegovo lahko preredi.

V dolžnost si štejemo to razglasiti našim Kranjcem in Slovencem takim sploh, ki le težko životarijo v domovini svoji in zategadel jo zapuščajo, pa večidel v neznaní svet — v Ameriko — romajo, kjer je res marsikdo srečo našel, večidel pa so v še večo nesrečo zagazili, kakor so domá živeli.

Slavonija je nam sosedna dežela; ondi biva narod slovanski in jezik govori, ki je z našim jezikom slovenskim v najbližji zlahti. Kraj, kjer si svojo novo domovino dobiti in z rodovino svojo naseliti morejo, je zdrav in rodoviten; Požeška županija ni močvirna in nezdrava, ampak je bregovita in plodna; tukaj se Slovenci lahko vdomačijo in aklimatizirajo; trg Pakrac, ki je blizo teh naselbin, ima sejme, kjer kmetovalec svoje pridelke lahko prodá in si nakupi, česar za dom svoj potrebuje.

Ti kraji spadajo pod faro Gaj, kjer župnik (fajmošter) stanuje; tudi ima vsaka naselbina šolsko hišo.

Zdaj pa še nekaj. V Sisek se od nas za majhni denar pride po železnici, od Siska pa ni daleč do teh krajev, ki se ponujajo za naselitev. Tako je tedaj vsakemu lahko mogoče, da gré sam ogle dat prihodnji svoj dom in da po takem ne kupi mačka v žaklji.

Naj zdaj povemo pogloblitve pogoje, pod katerimi se kupi svet za naselbino.

Navadno se prodá za eno naselitev 8 oralov zemlje in sicer 1 oralo za napravo hiše, 5 oralov skupaj za njive, 2 orala pa za pašnik in gozd. Od imenovanih 5 oralov, na katerih se polje napraviti dá, je še marsikak kos z lesom zaraščen, ki, če ga lastnik izruje, njemu ostane, — kdor pa več kakor 8 oralov zemlje kupiti želi, je tudi dobí. Cena enega orala je na 40 gld. odločena, pa to je najviša cena, in mogoče je, oral tudi po nekoliko niží ceni dobiti.

Kdor tako zemljišče kupi, mora 100 gold. koj plačati, ostanek pa se poplačuje vsako leto s 40 gold. pri grajščini Pakraški, tako, da za dolg, dokler ni poplačan, odrajuje po 6 gold. od 100 obresti (činža).

Lastnik kupljene zemlje ima pravico, da les, ki ga potrebuje za zidanje svojega poslopja, si vzame od iztrebljenega gozda na svojem zemljišču ali pa iz skupnih gozdov brezplačno.

Z vsakim naselnikom se posebno kupno pismo naredí in dolg, dokler ni poplačan, v zemljiško knjigo vpiše (intabulira).

S prodano zemljo se pa ob enem ne prodá tudi pravica za krčmo sama po sebi.

Grajščina Pakraška prodá taka zemljišča vseh bremen prosta, tako, da se kupcu ne zdaj ne v prihodnje ni bati nobenih pravní.

Po razpisu kraljeve deželne vlade od 8. oktobra 1868, št. 12.525/1401, vživajo kupci imenovanih zemljišč sledeče dobrote: 1) od hiš na teh zemljiščih napravljenih ni do 30. oktobra 1882 nobenega davka plačati; 2) tudi so lastniki pridobitnega davka od svojega rokodelstva ali obrtnijstva do 30. oktobra 1882 prosti.

Kupec ima dolžnost, kolek (štampelj) za kupno pismo in stroške prepisa na svoje ime plačati; zemljiški davek pa začne ob nastopu svojega posestva plačevati.

Že meseca malega travna (aprila) letošnjega leta je mogoče taka posestva nastopiti; po takem je lastniku mogoče že spomladi obdelati zemljišča po svoji volji in za hišo potrebni les si pripraviti; koristno bi tedaj bilo, da vsak naselnik seboj pripelje kmetijsko in hišno orodje; goveje živine pa ni treba seboj voziti, ker si je bo tukaj lahko cenejše kupil. Ker pa zarad lege teh zemljišč ni bilo mogoče jim tudi senožet dodati, je grajščina za to potrebo s tem skrbela, da si naselniki na grajščinskih senožetih polovico sená, ki ga potrebujejo, sami nakosijo.

Kdor o tej zadevi morebiti še kaj več vedeti hoče, ali kdor gré imenovana zemljišča sam ogle dat, naj se obrne do gosp. Ljudevika Stein-a, grajščinskega direktorja v Pakracu v Slavoniji.

Beseda našim kmetovalcem o lanoreji!

Naši gospodarji sploh jako cenijo in vvažujejo pridelovanje predivskih rastlin, posebno lanú. Odkar smo po prizadevah kmetijske družbe začeli sejati rusko lanéno seme, katero se pri nas jako dobro ponaša, in ko smo poskušali in se prepričali, da je mogoče tudi pri nas pridelati enako blago, kakor po drugih deželah, kjer je predivstvo na visoki stopinji, je pridelovanje lanú in prediva postalo še važnejše za naše kraje. Ako hočemo, da bi predivstvo zadobilo pri nas ono gospo-

darsko učenost, katero ima posebno po severnih deželah, moramo skrbeti in delovati sosebnost v dveh ozirih: prvič, da bomo pridelovali obilno in dobrega surovega pridelka, s tem, da bomo zemljo za lan dobro in umno obdelovali in pripravljali, ter seme prav sejali; drugič pa, da bomo napravili v večih predivskih okrajih izdelovalnice, da bomo iz surovega lanu napravljali na strojih tudi izvrstno predivo in tako svoj pridelek brez posebnih težav in sitnosti lahko izdelali in v denar spravili.

Ker se približuje čas setve, želimo naše kmetovalce nekoliko opozoriti in v kratkih črticah opomniti, kako naj bi ravnali pri setvi lanu, da bodo ravnali prav in pridelali lep pridelek.

Lan ljubi vlažno podnebje in tak kraj, ki je zavarovan pred ostrimi in mrzlimi vetrovi. Dopadajo mu kraji blizo gozdov, pa tudi blizo velikih vod, ob jezerih in pri morju, kjer je povsod zrak bolj vlažen in gorak. Globoka, močna, malo ilovnata zemlja s korenino, peskom ali glino mešana, da je rahla, je za lan najugodnejša. Težka ilovica, suh pesek ali prod, pusta apnena ali pa kislota šotnata zemlja ni za lan. Tako tudi močvirna zemlja lanu ne ugaja. Zemlja mora biti taka, da se dá globoko obdelovati, ker lan potrebuje globoko obdelane, rahle in gnojne zemlje. Če zemlja ni globoko obdelana in rahla, ne morejo korenine daleč v tla si živeža iskati, in ker jim manjka živeža, tudi steblo ne more vspešno rasti in ostane kratko.

Zemlja mora biti gnojna, toda lanu se ravno pred setvijo ne sme gnojiti s presnim živinskim gnojem, marveč treba ga sejati na tako zemljo, ki ima staro gnojno moč in je bila prejšnjemu sadežu pognojena. Ako bi bila zemlja za lan namenjena vsakako prepusta in bi bilo treba jo gnojiti, se mora gnojiti s prav podelanim gnojem in pa gnoj prejšnjo jesen podorati, da čez zimo že razpade in se bolj z zemljo zmeša.

Po drugih deželah, posebno v Belgiji, gnojé lanu z gnojnico, katero konec zime, nekaj časa pred setvijo polijejo po njivi. Gnojnica je za gnojenje, posebno za lan jako dobra, boljše kot trd gnoj. Surov gnoj lanu še škoduje, ako bi se mu pognojilo pred setvijo, zato ker rastline premočno žene, da bokotno rastejo, pri tem pa nimajo časa, si pravega živeža poiskati in se vtrditi, zato ostanejo bolj hodne in vodene, in niso čvrste in močne. Gnojnica pa razvija svojo moč v zemlji bolj rahlo in primerno, kar je za lan veliko koristniše.

Njivo, na katero se misli lan sejati, je treba še prejšnjo jesen preorati in v brazdah čez zimo pustiti, da zemlja razmrzne, se na zraku razkroji in redilnih tvarin navzame.

Kdor tega jeseni ni storil, zamore to tudi še pozimi storiti, ako vreme pripusti. Zgodaj spomladi, kakor hitro se dá, se njiva z brano dobro povleče, da se prst zdrobi in poravná. Zdaj je brana glavna stvar vsega obdelovanja. Njiva se mora tako dolgo z brano obdelovati in povleči, in če se vse na enkrat ne dá storiti, je treba tolikokrat ponavljati, dokler ni popolnoma gladka in prst popolnoma drobna, brez kep. Če zemlja ni premokra, je dobro njivo po vsaki vlaki z valjem povaljati, da se prst bolj zdrobi in poleže.

Prav pred setvijo se njiva še enkrat plitvo preorje, da se zemlja obrne in da pride seme v vlažno prst. Potem se z brano čedno povleče in sicer tako dolgo, da je prst popolnoma zdrobljena, da je njiva gladka, kot greda v vrtu. Zdaj se seme vseje, kar je moč enakomerno. Nekateri sejejo lanéno seme prvič podolgem in potem še počez, da se bolj enako naseje. Ko je lan vsejan, se z lahko brano čedno zavleče, da se seme zakrije. Pregloboko se seme ne sme zagrniti, en palec globoko je ravno prav. Ko je to storjeno, se z

lahkim valjem povalja, da se zemlja pogladi in prst okoli semena pritisne. Če je zemlja mokra, da se sprijemlje, se ne more valjati, pa tudi takrat ne, če bi se bilo kmalu dežja nadjati. (Kon. prih.)

Stelja in gnoj.

(Dalje.)

§. 4. Gnojenje travnikov.

Zelišča po travnikih, kakor vse druge rastline, srčejo živež iz zemlje po koreninah, zlasti večidel pepelnatega živeža in gnjilca imajo iz zemlje. Zato se mora na to gledati, da gnojenje res do korenin pride. To se doseže z gnojem, ki je droben in se lahko razdeli v male drobce, da dež njegove živežne delce lahko razreši in pod zemljo spravi. Nerazrešljivi ostanki pa se morajo naglo v prst spremeniti in se pri vrhu korenin s prstjo zedinijo. Iz tega je samo po sebi očitno, kateri gnoj da je najboljši in najbolj naraven za travnike, namreč vsi odpadki ali otrebki od živine, trdi in tekoči. Tako je od začetka sveta živina sama gnojila travnike, odkar so bili pašniki in živali, ki so se po njih pasle. Že davno je znano, da koščena moka, pepel, gvano, travnike prav hitro in koristno ugnojé. To pa ravno zato, ker te reči so gnojnine (gnojne tvarine), ki rade v male drobce razpadejo in se lahko razrešijo. Travniki tedaj za gnojenje potrebujejo le samo golega živalskega gnoja, brez stelje vmes. Ob kratkem rečeno: Ne rezí, ne betve stelje ni treba za gnojenje travnikov. Resnica teh besed se toliko očitniše razodeva, kolikor više iz gorke globočine na mrzlejšje greš. Kolikor na mrzlejšem in višem kraju so planinski pašniki, toliko manj jim koristi navadna stelja, in še najmanj navadna gozdna stelja, ki je naravnost škodljiva.

§. 5. Gnojenje njiv.

Za njive mora biti gost, čvrst gnoj. V tem gnoju bodi obilno stelje, pa ni treba, da bi bila prav drobna. Za težko ilovnato zemljo sme biti tudi prav robata in dolga. V taki zemlji je prvo, kar ima stelja storiti, razrahljanje zemlje; drugo pa, da pomnoži prst in gnojivnost, ali da zmnoži zemlji rodavno moč. Ne strohni pa v zemlji vsaka stelja z enako lahkoto; in kar ne gujije, tudi ne more zemlje rahljati in še manj jo gnojiti.

Navadno je bolje, da se gnoj pod zemljo spravi, ko je mašoben in presen (kmalu po izkidanji) kakor pa če je prestar, sprhnjen in izprán. Gnoj naj gnjije v zemlji, ne pa zunaj. Zakaj trohnenje naredí gorkoto; glavna reč pa je množina ogline kisline, katera ima to lastnost, da rastlinski živež v zemlji močno topí in na vse strani delí. Tudi rahljanje zemlje se bolje godí s presnim (ravno izkidanim) gnojem, ker z gnojenjem se razrešuje.

§. 6. Poljsko kolobarstvo ali spreminjava.

Marsikatero njivo se dajo le težko in s stroški zopet v travnike spremeniti, to je, s tem, da se obsejejo s travnimi semeni. Druge njive pa se kmalu in same od sebe zopet s travo obrastejo, posebno v kremenatih hribih. Poprejšnjega plemena polja naj bi se ne predelovala lahko v njive; naj bo travnik, kar ima za travnik boljše lastnosti. Le če kaže poseben dobiček, se utegne preorati. Pri zemlji druge vrste pa, namreč, kjer se trava rada zaredí, se je spoznalo, da sčasoma rast trave peša, in potrebno je toraj čez delj časa, da se preorje. To ima svoj dober vzrok. Gnoj na travnikih ne more nikoli prav globoko v zemljo seči; komaj pride do globokejih travnih korenin. Globokejšje

širne prostore. Zmiraj dalje sega trnje in bodičevje in taka goščava je zadržek, da ni ne izdatne paše niti se gozd more zarediti. Že za planinsko obdelavo bi bilo treba, da se šara potrebi, se kakor sicer kleščevje na drobno razseka, na kupih posuši in uleže. Tudi koprivje okrog planšarij se utegne koristno za steljo rabiti.

Pomniti pa je, da planinska zelišča in drugo enako rastlinje prav počasi trohni; toraj ni kaj pripravno za gnojenje travnikov po visokih in mrzlih krajih; toliko boljše pa so te reči za podoravanje na njivah, katere s svojo obilno tečnostjo kaj prijetno gnojé.

§. 12. Pesek.

Dober za steljo je pesek, kakoršnega potoki s kremenatih hribov donašajo v nižje vode. Pesek od apnenika pa bo javalne kje koristil. Najboljša polja so postala iz semletega kamenja, to je, iz peska rodovitnih gorá. Namakavni potoki zato tako močno množijo dobro zemljo in tako dobro gnojé, ker dobro drobno mlev od kamenja seboj nosijo. Stvar tedaj, ki je najrodovitniša polja vravnala, mislim, mora tudi za steljo dobra biti. Tako je tudi res. Pesek ima dve imenitni lastnosti; ima namreč v sebi najtehtniše živežne tvarine za rastline, to je, obilno pepelnine (kali) in magnezije, in zaradi lahke svoje razpadljivosti (razkrojljivosti) te snovine lahko od sebe daje, da jih rastline v se srčejo. Dober pesek daje rastlinam vse pepelne delce. Še posebno je to, da gnoj in gnojnica sčasoma imata tako moč za razdjanje tega peska, kakoršno imajo sicer le najmočnejše kisline. (Dal. prih.)

Beseda našim kmetovalcem o lanoreji!

(Konec.)

Posebno se mora pri lanéni setvi gledati, da je zemlja globoko obdelana in rahla, da ima v sebi dosti stare gnojne moči, da je popolnoma plevéla čista, da je tako skrbno obdelana, kot greda v vrtu. Na taki zemlji smemo pričakovati lepega pridelka. To doseči ni nič posebnega, nič novega in umetnega; glavna stvar je brana pri obdelovanji. Za lan ni zemlja nikoli preveč rahla in zdrobljena.

Setev je najboljšje opraviti zjutraj ali pa zvečer, ko je zemlja vlažna. Sploh se mora paziti, da pride seme v vlažno prst. Posebno dobro je, če pride seme še v zimsko vlago; če te ni, je treba čakati ugodnega časa po dežju. Če se seme zvečer seje, je dobro, da se še le zjutraj zagrne, da se čez noč rose napije.

Skrbeti se mora, da je njiva povsod enakomerno gnojna, in da je seme enako vsejano. Če to ni, tudi lan enako ne raste, redka stebila so dolga, močna, vejnata in hodna, gosta pa so bolj drobna in lična; potem je tudi predivo zeló različno, kar ne dá lepega pridelka.

Ostane nam še vprašanje, kako gosto se lan seje. To je različno, po različni zemlji in namenu, za katerega se seje. Sploh, ako se seje lan za to, da se pridelala lepo predivo, se mora bolj gosto sejati in sicer po različnosti zemlje 3, 3½ do 4 vagane na oral prostora. Če je zemlja bolj pusta, peščena, se seje nekoliko redkejše, če je pa močna, gnojna zemlja, pa gostejše.

Treba je še povdariti čas setve, kdaj je boljše sejati, zgodaj ali pozno. Nekateri, posebno Belgijanci hvalijo zgodnjo setev, drugi pa pozno. Ako povdarimo vse razmere in prednosti zgodnje in pozne setve, se pri nas odločiti sploh za zgodnjo setev. Belgijanci, ako zima pripusti in je vreme ugodno, začno še sredi sušca lan sejati. Se ve da zima vselej tega ne pripusti, vendar pa meseca malega travna spravijo še vselej lan v zemljo.

Tisti, kateri držé na pozno setev, pa sejejo lan še le meseca maja ali tudi pozneje. Sploh moramo reči, da pri nas v bolj nizkih krajih je treba sejati zgodaj, v viših in mrzlejših legah pa pozneje. Naši kmetje ob Savi v Litijskem okraji začno, kedar je ugodno vreme, tudi že o sv. Jožefu lan sejati in jim dobro stori. Više na Gorenškem in po hribih še ta čas, se vé da, ni varno sejati, ker mnogokrat pozneje mraz pride, ki bi mlado setev utegnail pokončati. Vendar pa tudi lan prestopi mraza kake 2 ali 3° R. pod ničljo brez škode.

Kar seme zadene, je treba paziti, da se seje vselej popolnoma dobro seme, naj bo že domače ali tuje. Za setev se mora jemati vselej najlepše in najbolj dozorelo seme. Skor nobeno seme ni tako izbirčno, kot lanéno. Že dobro seme mnogokrat pri vsi pridnosti ne plenja dobro, iz slabega semena pa ne moremo dobrega pridelka pričakovati. Pri nas se je Rusko seme do zdaj najboljše obnašalo in zato ga moramo najbolj priporočati. Predno se seme seje, naj bo domače ali tuje, se mora poprej skrbno očistiti, prevejati in občiniti, da se vse slabo, gluho in plevelno seme odpravi, ker se s tem veliko nepotrebne pletve in veliko dela prihrani.

Ko je lan vsejan, je treba še marsikaj paziti in opraviti, predno je zrel.

Ako kmalo po setvi močno dežuje in se skorja po njivi naredi, je treba njivo povaljati, da se prst spet zdrobi in zrahlja.

Če je prav njiva skrbno pripravljena in plevéla čista, se vendar še rad plevel pokaže in takrat je treba lan pleti, precej ko dva ali tri prste visoko zraste. Pleti se mora pa skrbno, da se lan preveč ne poškoduje in ne pomandra. Če je mogoče, naj gredó plevíce proti vetru, da veter potem potlačeni lan zopet vzdigne. Pleti je boljše po dežju, ko je zemlja vlažna, da se plevél s korenino izruje, da v drugo ne raste. Pleti se sme, dokler ni lan čez malo ped visok, če je pa že bolj odraščén, se pa že lomi in se mu škoda dela. Če je zemlja za lan prav izbrana, dobro obdelana in plevéla čista, ni veliko pleti treba, če pa zemlja ni dosti čista, pa pletev veliko dela dá.

Ker se nadjamo, da bo naša sl. kmetijska družba kmalu izdala popolen in vsestransk poduk, v katerem bodo naši kmetovalci dobili vse, česar jim je treba vedeti pri obdelovanji te koristne rastline, zato naj zadržujejo za zdaj te kratke vrstice, ter vošimo našim kmetovalcem srčno: Na zdar!

Politične stvari.

Pred 27 leti!

(Konec.)

b) Nekatera premišljevanja.

Če vprašamo: kdo so bili leta 1848 in 1849 odborniki „slovenskega društva“, ki je prvo povzdignilo in razvilo „zastavo Slave“, dobimo na to vprašanje odgovor v imeniku tadanjih odborikov. Častitljiva imena rodoljubov so in takih, da se dandanes marsikdo čudi, kako je bilo to mogoče, da se možje tudi v viših cesarskih službah niso bali pred svetom priznati, da so narodnjaki. Pogled po domovini slovenski nam sedanji čas ne kaže več takih pogumnih mož; celó redki so že, ki ne skrivajo živega svojega sočutja za mili naš narod. In poglejmo zdaj po imenu prve odbornike „slovenskega društva“, ki so podpisani pod pravili, ki jih je to društvo 13. aprila 1849. leta razglasilo. Ti-le so bili:

Na čelo društvu kot predsednik je bil izvoljen